

Előfizetési díj félévre postán és helyben borítékkal 6 forint, boríték nélkül házhoz küldve öt forint ezüst pénzben.

Megjelenik minden kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnap egyegy iv.

Lapjaink mindenemü hirdtetményeket fölvesznek.

Egyegy hasáb-sorért apró betűkkel öt ezüst kr. számítottatik.

NEMZETI UJSÁG.

Alapítá KULTSÁR ISTVÁN táblabíró, kiadja özvegye.

Előfizetheti minden cs. kir. postahivatalnál s helyben a szerkesztőségnél. Zöldkert utca 488. szám alatt földszint, a hivatalban.

Tisztán írott czimeket kérünk. Levelek a szerkesztőségnek czimzandók.

Bérmentetlen leveleket csak rendes levelezőinktől fogadunk el. Nevaláírás nélküli idegen kezektől hozzánk küldött tudósításokat semmi esetre sem közlendünk.

TARTALOM.

Magyarország és Erdély. A főispán bírói hatalmáról. — Törvényhatósági tudósítások. Háromszékből (közgy. utasításadás.) Kolozsvárról (bíróválasztás). — Czáfolat a B. P. H. 434dik számában meglátandott mértékletességi ügyben. — Vegyes újdonságok.

Külföld. Portugalia. Franciaország. N. Britannia. Olaszország. Württemberg.

Értekezés. (Földünk.)

Hirdetések.

MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY.

Pestmegye közgyűléséről szóló tudósításunkat mellőzhetlen akadályok következtében csak jövő számunkban kezdendjük meg.

A főispán bírói hatalmáról. *)

Először (így szól többek közt szerző) képtelennek s a dolog természetével épen ellenkezőnek tetszik előttem, hogy a főispánok bírói hatalma olyanokra ki ne terjedhetne, a melyekben az alispánok, a kik amazoknak mintegy helytartóik s személyviselőik, teljes elintéző tehettséget bírnak. — De egyébiránt is vegyünk föl akármi ugynevezett vicesztviselőket, olyanokat azonban, a kiknek viceségével nem csak csupa cím s név, hanem hatalom is adatik egyszersmind, mint p. o. al-jegyzők, al-ügyvédek, alszolgabírák sat. tehetnek-e ezek mint vécék olyas valamit, a mit az ő főjeik nem volnának képesek végrehajtani s elvégezni? Én legalább azt tartom, s méltán ide merem alkalmaztatni azt a diák közmondást: *Qui potest plus, potest etiam minus*, még pedig azon meghatározással együtt illeik ide ez, hogy in eodem genere; ki tagadhatná pedig azt, hogy a főispánok, a kik a vármegyéknek főigazgatói s kormányzói, azokban többet nem tehetnek mint alispánok? még pedig a dolognak ugyan azon nemében is azaz az igazság kiszolgáltatásában is? Quandoquidem su premi Comites (így szól az 1723dik törv. könyv 53dik cikkelye) illorum Comitatum, quibus praeficiuntur, Moderatores essent, ac tam Politicorum, et Publicorum negotiorum, quam etiam Justitiae Administrationis curam sibi principaliter commissam haberent. Amde azt mondhatja valaki: a törvények nevezetesen az alispánokat hatalmazták meg a bírálásra? Igaz. — Később és újabb törvényeink csak az alispánokat nevezik, amde az előbbi törvényekben gyökeredzett jogait a főispánoknak sehol sem semmisítik meg; s így azért a főispánoktól megtagadjuk azt, a mi amazoknak csak mint ezek képviselőiknek s vicéiknek engedtetik meg, s a mi következésképen hatalmukról jelesen értődik? — bizonyára ha a főispánokat az alispáni perek elintézéséből egyedül azért, mert a törvények, a midőn az afféle perekről szólnak, ő rólok hallgatnak, kizárjuk, sok furcsa következtetéseket leszünk ugy kénytelenek törvényeinkből tenni. — De hogy legalább csak egy olyan furcsa s erőszakos következtetést is előhozzak: nemde Verböczy Illdik könyvének 30ik cikkelyében, a hol a jobbágyok végintézetű hatalmáról szól, miután azt meghatározza, s a 4ik §. végében azt véli, hogy ha a jobbágyok kis- vagy is gyermek örökösé még nem érte serdült idejét (12 esztendejét), második örökösét is (subhaeredem) rendelhet végintézetében, — nemde mondom csak a jobbágyokról állítja ezt egyedül, a nemesek efféle szabadságáról ellenben, sem ő nem teszen sehol említést, sem törvénykönyveink. Ki tagadhatná meg mindazáltal a nemesektől ezen tehettséget, a kiknek egyébiránt sokkal nagyobb szabadságaik s kiváltságaik vannak birtokaikra nézve? Idétlen következtetés volna ez valóban s olyan, a mely ellen minden törvényünket tudó kiáltana.

Másodszor: Számtalan olyan törvényeink ta-

*) Kivonat illy czimű 1823ban megjelent röpiratról: „Értekezés a főispán bírói hatalmáról”.

láltnak, a melyek az alispánok által esendő végrehajtásról szólván, a főispánokról ugyanazon a helyen, ugyanazon érdekekben beszélnek. Olyan a Mátyás király Vlik t. k. 17ik cz. Olyan Ulászló király 1ső t. k. 73ik cz.; Ilk t. k. 16ik cz. s Vik t. k. 9dik cz. s több mások. Mit hajtottak volna pedig végre, ha némelly perek előttök is nem folytak volna?

Harmadszor: De egynehány törvényeink világosan ki is mondják, hogy némelly perek a főispánok elejébe tartoztanak. — Olyan Ulászló király 1ső t. k. 72dik cz., a mely mindjárt kezdetén így szól: „Quia nonnulli causas — de sede et iudicio — Comitum, vice-comitum — in Curiam Regiam provocare consueverunt. Olyan továbbá Ulászló király III. t. k. 71dik czikke, a mely minekutána azt mondaná a kezdetén, hogy olyan vice-ispánok 3 szolgabírák is lennének némelly vármegyékben, a kik az előttök indított s főlebbvitt pereket a kir. curiához nem akarják fölküldeni, azt rendeli az 1ső §ban „quod Comites, vice-comites et iudices nobilium universas causas sedem iudicariam concernentes — si appellatio intervenerit, in Curiam Regiam more solito transmittere teneantur.” Ide tartozik, sok egyéb efféle törvényünk közöl még Ulászló király Vdik t. k. 9dik cz., mely azt mondja a kezdetén: „Si quicumque Comitum vel vice-comitum in factis, et causis coram eisdem motis et ad iudicatis — executionem — facere neglexerint, — nemde szembetűnő világosan láthatni ezekből, hogy a főispánok előtt is folytak némelly perek.

Ötödször: Sőt olyan törvényünk is nem egy kettő vagyon, a mely azt is meghatározza, hogy mely perek tartoztak légyen kiválólag a főispánok vagy vice-ispánok eleibe. Illyen Zsigmond király Vdik t. k. 7dik cz., mely különféle bírságok megvételét a főispánokra s vice-ispánokra bizza. — Ulászló király II dik t. k. 12dik cz. ismét a bírságokról. Verböczy Ilk r. 28. cz. mely a bizonyoságot tenni nem akaró büntetéséről szólván, nyilván kimondja, hogy azokat az efféle büntetésben a főispánok vagy vice-ispánok maraszthatják meg. „Sub onere (ugymond) sedecim marcarum gravis ponderis — per eundem comitem vel vice-comitem — immediate et irremissibiliter exigendarum. — 1548 t. k. 50ik cz., mely ismét a főispánokat fenylő hatalommal ruhazza föl a zsványok s rablókna szolgabírákkal s más e végre választott nemesekkel egyetemben teendő megintetésére s büntetésére.” — Különösen pedig a kisebb hatalmaskodásról szóló törvényeink a főispánokat majd mincienütt bíráknak nevezik az efféle hatalmas elfoglalt jószágok visszaadásában. — Illyenek Zsigmond király Vlik t. k. 4ik cz. — Ulászló király Ilk t. k. 11ik cz. — 1542ik t. k. 48ik cz. — 1608ik t. k. 3 s 4ik cz. — 1638iki t. k. 27ik cz. — Ezen két utósó épen azt rendeli, amaz ugyan a 4ik cz. 1ső §ban, emez pedig a 3ik §ban, hogy „Vice-Comite insufficiente existente supremus comes — exire et exequi sub amissione officii debeat et teneatur.” **)

Azt veheti ugyan ellen akárki is, hogy akár mint

*) Nemde világosan sedria értetik itten? Szerk.

**) Az ellenzéknek Pestmegye legközelebbi közgyűlésén, a főispánok a törvényszékeken elnökösödési jogát tagadó véleménye, leginkább az 1550: 37. alapult, ezt emelte ki főleg K. L. is, s innen tagadta, hogy későbbi törvények léteznének, melyek a főispánt, mint bírói említik, az érdeklött törvényben pedig a törvényszék rendeztetvén, ott a főispánokról szó sines... A főispánoknak illy meg nem neveztetését, mikint lehet és kell magyarázni, ez értekezésből elég világosan kitetszik; valamint kitetszik a szerző által épen fölül idézett sokkal későbbi t. czikkekből az ellenzék okoskodásnak alaptalansága; miután, törvényeink szelleménél, s az általános gyakorlatnál fogva, teljességgel föl nem tehető, hogy valaki bizonyos ügyben végrehajtó-bíró lehessen, itélő-bíró pedig nem. Szerk.

volt légyen a régibb időkben, most legalább bizonyos az, hogy a főispánok elejébe semmi perek sem tartoznak, mert későbbi vagy is újabb törvényeink csak a viceispánokat nevezik s hatalmazták meg a perek megintetésére? — Tagadhatlan bizonyos, hogy újabb törvényeink csak a viceispánokat rendelik nevezetesen a perek bíráinak, a főispánokat ellenben egy szóval sem említik, — de közel sem azért, mintha őket a perek elintézéséből kizárni akarnák, hanem azért, mert a mit a viceispánokról mondanak, az a főispánokról, a kikhez amazok csak segédül rendeltettek s a kiktől nevéket is sőt minden hatalmukat kölcsönözték, ugy is principaliter értődik, — szokása az t. i. sok helyen törvényeinknek, hogy a mi valakiről jelentés nélkül is kétségtelenül értődik, elhallgatják. Illyenek: Verböczy 1ső r. 47, 59ik cz. s több más, melyek a testvérek között ősi jószágaikban esendő osztályról s az oldalról való atyafiak kölcsönös örökösödéseiről s több effélékről szólván, csak egyedül a himtestvéreket s atyafiakat említik; — ki tagadhatná ki azért még is a nőttestvéreket s atyafiakat az afféle jüsokból, ha a jószág mind a két ágat illeti? hogy pedig Verböczy a megnevezett cikkelyekben olyan jószágokról beszél, maga nyilván kiválja az említett 40 cz. 1ső §ban a hol is eképszól: „Et primo de fratribus carnalium bonis ac iuribus possessionariis per donationes acquisitis, et tandem **allo quovis titulo adeptis, et consecutis, ac eorum bonorum divisionibus erit disse- rendum.**” Ha akár mi módon szerzett jószágokról, bizonyosan olyanokról is, a melyek zálog vagy örökvalás mellett jutottak nemzetségükre. Nemde pedig ezekben a nőttestvéreknek is jussok van osztolni s kölcsönösen örökösödni? A főispánokról is azt kell tehát tartanunk. hogy azért hallgattatnak el újabb törvényeinkben, mert a mik a viceispánokról mondatnak, azokról említés nélkül is értődőnek; innen van, hogy néha egy első törvény őket megnevezi, más későbbi ellenben, ugyanazon dologról szólván, elhallgatja, majd meg egy utóbbi ismét megnevezi. — Illyen Zsigmond király Vlik t. k. 4ik cz. mely a hatalmas elfoglalt jószágok visszaadásáról szólván, elhallgatván a viceispánt, a főispánt megnevezi, majd az 1542diki t. k. 5dik cz. s nem sok idő múlva ugyanazon király alatt s ugyan 1542dik t. k. 4dik cz. ellenben ugyanabban a dologban, elhallgatván a főispánt, a viceispánt említi, majd meg ez utószor említett törvénykönyv közbetvetetlenül következő 5ik cikk ismét a kisebb hatalmaskodás dolgában a főispánt ismét megnevezi. — Kinek jutna mindazáltal eszébe ezekből azt következtetni, hogy mivel az 1542ki t. k. (Novizol) 5dik cikk a főispánt nem említi, ennek a törvénynek hozatásától fogva, a mi martiusban történt, ugyanazon esztendei törvénykönyv (Pozsony) 5ik cz. rendelkezése, azaz novemberig csak a viceispánok magának, főispánja kizárattatásával volt a hatalmas elfoglalt jószágok visszaadására hatalma?

Hatodszor: Tudjuk azt, hogy 1729dik esztendő előtt, az 1715diki törv. könyv 28dik czikke értelmé szerint a vármegyéket illető mindenemü perek a vármegye közönsége elébe tartoztak, s az által iteltettek el, s a vice-ispánok s szolgabírák csak az 1729diki törv. könyv 35dik cz. rendelkezése után nyertek először bírószéket azon perekre, a melyek most az ő törvényszékeikhez tartoznak. — Ha tehát 1729ig a vármegye közönsége elébe tartoztak s az előtt folytak, bizonyosan a főispánok is itélhettek azokban, ugy mint azon közönségnek lejelesebb s előülő tagjai. Ki itélhetné tehát azt, hogy a midőn az említett 35dik cz. a vármegyebeli perekben bizonyos meghatározott mennyiségig a közönségnek tagjaiból személyes vagyis magános bírákat rendelt, hogy mondom a főispán, mint azon közönségnek legfőbb tagját s előülőjét jövendőre teljesen megfosztotta volna az előtt volt főhatalmától? Továbbá az említett törvény maga magának okát adván így szól: *Et quia Sedes*

Judiciariae Comitatus continuo celebrari nequirent; idcirco (— — — — —). Caetera omnes causae etiam in partibus per vice-comites, et respective iudices nobilium revideri, et decidi valeant.*) Ebből tehát világos, hogy itt a törvénynek nem volt egyéb célja, minthogy, mivel a közönség törvényszéke mindenkor nem tartatható, az a ki azt tartani vagy is annak idejét meghatározni szokta, t. i. a főispán, a perekben maga is hozhasson végzést annyival inkább, minthogy ő abból nyilván ki nem zárattatott, vicéje pedig hatalmat nyert.

Nyilván kitetszik mindezekből, hogy a főispánokat nem azért nem említik újabb törvényeink **) hogy a bíráskodásból kizárják őket, hanem azért, mert a vice-ispánról szólván, alattomosan a főispánokat is érdekeltek rendeletei. De hogy azt ne gondolja valaki felőlem, hogy a főispánok elhallgattatásának emez okát csak vakon s minden alap nélkül állítom, s hogy így a törvényt önkényem szerint erőszakosan is részemre magyarázom, magával a törvény szavával is megerősítem itt azon állítást, hogy a főispánokat minden vármegyeyebeli dolgok jelesen illetik. Ugyan is; az 1723ki t. k. 56ik cz. így szól: „Quandoquidem supremi comites illorum Comitatum, quibus praeficiuntur, Moderatores essent, ac tam Politicorum et publicorum negotiorum, quam etiam Justitiae Administrationis curam sibi principaliter commissam haberent.“ Nemde az előhozott törvények ama szavaiból: „Justitiae Administrationis curam sibi principaliter commissam haberent“ világosan kitetszik, hogy az igazság kiszolgáltatása is illeti őket, még pedig principaliter: hogy fogják pedig az igazságot kiszolgáltatni, ha csak a perlekedők hozzájuk nem folyamodnak, s bajukat s keresetüket előttük föl nem fedezik, hogy azokban igazságot tévén pereiket elintézzék? Bizonyára ez volt célja az említett törvény azon rendelkezésének is, „nisi in publicis Regis et Regni servitiis praepediantur (Supremi Comites) in Comitatibus, quibus praesunt, continuo resident.“ Bizonyára az volt, mondom, célja, hogy megyékben tartozkoddván, a perlekedők s ügyefogyottak mindenkor hozzájuk járulhassanak s pereikben ítéletüket vehessék.

Mennyire minden kétségkívülinek tarja szerző a főispáni helyetteseknek a megyei törvényszékekeni elnökösködő jogát, miként azt hatodik pontjában kimutató, kitetszik onnan is, miszerint nem tekintve az 1729ik törvénykönyv 25ik cikkének azon kitételét: „Causae tamen violentiarum — — — soli Vice-Comitum iudicatu subiacent“ az ugyan ezen perekben való bíráskodást egyszersmind a főispáni jogok közé is sorolja, azt állítván, hogy „ezen szó: „soli“ csak a kisebb bírákat zárja ki, nem pedig a nagyobbakat; mert hol a törvény valamely felsőbb bírót bizonyos tárgy elítélésétől ki akar zárni, ha azelőtt azon ügy azon felsőbb bíró elébe tartozott, azt világosan megemlíti. Így például a 200 forinton alóli adósági perekben csak a szolgabíró ítélt, mivel itt az 1729ki t. könyv 35 cikké 5dik §ának végén világosan ki van mondva: „soli Iudices nobilium — — — et non Vice-Comites procedent,“ a főispánokat azonban sehol sem zárja ki a törvény, s miután az 1715ki törvénykönyv 28dik cikkéből kitetszik, hogy a kisebb hatalmaskodásokban bíró a vármegyei törvényszéke volt, ott pedig az alispánnál csak egy jelesebb bíró vagon, t. i. a főispán.“

TÖRVÉNYHATÓSÁGI TUDÓSÍTÁSOK.

Háromszéki közgyűlés. Folyó augusztus hónap 10-dik és 11-dik napjain Seps-Szent-

*) Szerző, mint eddigi értekezése mutatja, még csak említésre méltónak sem találta azt, hogy a főispánok törvényszékekeni elnökösködő joggal nem bírnának, annyira minden kérdés fölöttinek tartván ezeket, mint a főispánokat a bíráskodás mindazon dolgokban illeti, melyekben az alispánokat. — A csak most idézett 1729ki t. k. 35dik cz., mely későbbi az 1723. t. k. 53dik cikkénél, s mely világosan kimondja okát, miszerint miért ruháztatták az alispánokra s szolgabírákra ezen személyes hatalmak, nyíltan mutatja, hogy miután mind addig, s így az 1713. u. á. is a főispánok törvényszékekeni teljes bíráskodásukban voltak, mint a megyék elnökei; tehát az 1723. a justitiae administratiót másképp nem is érthette, minthogy a főispánok előöki állásuknál fogva bíráskodjanak. Szerk.

**) Meg kell itt jegyezni, hogy midőn szerző a főispánoknak az újabb törvényekben meg nem említését fölhozza, ezt nem a sedriákoni elnökségre, mert ezt minden kétségkívülinek tarja, hanem azon ügyekben bíráskodásra, melyek jelenleg az alispáni szék elébe tartoznak, érti. Szerk.

györgyön főkirálybíró méltóságos P. Horváth Albert ur elnöklete alatt a közelítő országgyűlésre küldendő követválasztó közgyűlést tartánk, mellynek rövid foglalát az alábbiakban adom az olvasó közönség elibe:

Előre bocsátom, hogy Háromszék rendeitől, — kikhez hasonló birtoku és értelmességű nemesség kevés van e honban, mivel köztünk nagyterjedelmű, s igen kis részletekre elszagott földbirtok nincs, vagy igen kevés van, s mindenki saját eszén, s vezetése nélkül jár, — e conservatív lap olvasói conservatív szellemben szerkesztett utasítást nem várhatnak, ott, hol, minden kéz, minden fő szünteleni munkásságban, elfoglaltatásban van, állapotának vagy lassanhaladásnak helye nem lehet; nálunk mindenki sebesen mozog, mert érti, hogy az idő nem vár; mindennapi életünk tükröződik tehát vissza a kor szükségéhez alkalmazott szabadelmü utasításunkból; de már a dologra.

A királyi kegyelmes előterjesztések 150 és 2-ka szerint választások levén véghezviendők, azokat a törvény értelmében rendeltük teljesíteni. — A harmadik előterjesztéshez megtöltöttuk követeink járulását, míg az országos rendszeres biztosságok munkálatai a törvényhatóságokkal nem közölhetnek; azonban az urbért sietőleg létesítendőnek ohajtottuk, székelyföldi viszonyainkhoz akarván urbért eszközölni, a tehát nem olyanszerű lenne, mint a vármegyeyi urbért. A 4dik előterjesztésre ohajtjuk, hogy fölterjesztett törvényjavaslataink ugy erősítettek volna meg, mint az ország rendei fölküldék, mi ha nem történt volna, meghagytuk követeinknek, mikép azokat ő felségénél hozott irányok szerint megerősíteni eszközöljék. — A függőben levő tárgyakra s jelesen a tisztválasztásra nézve meghagytuk, hogy a jegyzőket és pénztárnokokat is 3 évi fölterjesztés nélküli választásra nyerjék ki, s ha a pénztárnok ki nem adatnék a kormány kezébe, az új adórendszer behozataláig hagyják ott, s a törvényt a helyettesítés korlátozása mellett fogadják el. — A magyar nyelvet, mint nemzetiségünk védőszókat, diplomatikai helyére tétessék vissza. — A kapcsolt részeket honunktól elválasztani ne engedjék, azonban az unioinak ellene ne szegüljenek. — A szabad székelyek adóztatását szüntessék meg, vagy ha meg nem nyerhetnék, az egész hazabeli nemességet az adó terheiből részesíttessék. — A székely katonaság rendezése végett választassék országos rendszeres biztosság, még az országgyűlés alatt munkáját bevégezendő, és országos tanácskozással alá terjesztő, előlegesen a terv hatóságokkal közöltesse. — A székely katonáik tanulási szabadsága ujjal hatályosan biztosíttassék, a székely katonák közt levő nemesek, productionalis ügyekben kelt kedvező ítélet nyomán a fegyvertől szabadíttassanak föl.

Az 5ik előterjesztés nyomán kitisztalendő Apr. III. R. S. cz. bővebben megérthető végett czélszerűleg tétetett terjedelmes utasítás. (M. és J.)

Kolozsvár sz. kir. város tanácsa és esküdt közönsége aug. 2-ikén tartá bíróválasztó gyűlését. Főbíróvárára — mely most a r. kath. vallást illeti — szavazatot kaptak a következő renddel; r. kath. Groisz Gusztáv, rendőrigazgató 73. Veszprémi Elek, tanácsos 36. Lukács György, tan. 1. Nagy István, tan. 1.; refor. Pataky József, tan. 51. Verestói Mihály főbíró 44. Jónás Ferencz, tan. 13. Szathmári P. Gábor, tan. 3. unit. Mátéfi József, tan. 57. Gyulay József, tan. 26.; ev. luth. Wendler Frigyes tan. 45. tiszta papirus 63. *) (Erd. Hirad.)

Czáfólat a B. P. H. 434dik számában megtámadott mérsékletességi ügyben. Azon kellemes édességű öntudatnak és belnyugalomnak kiirhatatlan becsé, mely a mérsékleti egyetek alapításán törekvő emberbarátnak érteit ápolja; valóban semmi dicséretre, semmi újságlapi fölmagasztalásra nem szorult. Azért habár itt ott föl is szólának e nagyfontosságú terv létrehozataláért forrón sohajtozó szívek szikráiból származott beketűtől tollak néma betűi, azok nem dicsőség és magasztalás mindenkor gyanus vágyából, hanem csak azért történek: hogy e szent ügy baráti nehéz és göröngyös ösvényeiken lelkesíttessenek; azok pedig, kik e részben meggyőződni nem akarnak, kellő fölvilágosítást nyerjenek. És valamint az igaz ügy magaskori auctoritástól fényt és erősebb állást nem nyerhet: ugy

*) A tiszta papírral való szavazásra nézve tudni kell; hogy csak egy luth. tanácsos levén, a mely választó arra nem kíván szavazni, az — minthogy egy egyénből választani nem lehet — jogföntartás tekintetéből tiszta papírsvazatot ad. V.

igen tévedne, ki a pálinkáról általános lemondás elveinek létrehozatala eszméjét, csak egy zsinat fiatalinak és nem több aggkoru, mélyen belátó bölcs embereknek tulajdonitná. De nem is lehet állítani, hogy a csik-somlyai öreg székely eszmélkedése megczáfolta légyen a „Mult és Jelenben“ előhozott mérsékleti hyperkolákat, ha visszaemlékezünk, hogy 1385ik évig, midőn tudniillik Albukazis török Arabiában buzából a pálinkát első kicsalta, mellyel az olaszok először 1562-ben gyógyszeretári kereskedést üztek, ezek után pedig 1570ben a selmeczi és körmöczybányászok, és később 1581ben az angol katonák kis adagban a német alföldi háboruban éltek; — a székelyek minden pálinka nélkül tökélet dojtettek és dojszkat fűrészeltek. Ha az erdélyi szemle alkotója szerencsés lenne Baird új-yorki mérsékleti alapítónak francia nyelven kiadott ezen cím alatti munkáját: „Histoire de sociétés de temperance des Erats — unis d'Amérique, avec quelques details sur celles de l'Angleterre, de la Suede, et d'autres contrées. Dédie a la société de temperance, d'Amiens par R. Baird Paris 1836“ melly honunkban csak egy példányban fenséges nádorunk budai könyvtárában találtatik, — mihez talán juthatna — olvashatni, akkor minden bizonytalanságot a pálinka tökéletes kizárása mellett tett papolást kicsapongásnak nem nevezné; és ha abszolút nem ártalmas szokás a pálinkávali élés, mellyből egy bővebb adag az embert megöli, melly még 1751ben a gyógyszeretárakban mérgek között zárva tartatott; miért tilos a kék-savany, habár fölhighított, nyilvános árulása, mellyből szinte föleresztett állapotban csak nagyobb adag árthat? Valóban mérge tehát a borlél, olyan tudniillik, mint a sósavarságó higag (mercurius sublimatus corrosivus) férjany (arsenicum) maszlagos nadragulya (atropa belladonna) mákony (opium) maszlagos redősirom (datura stramonium) sisakvirág (aconitum) sat. mellyekből kis adagot is bevenni, vagy árulni tilos, habár azoknak is erejük igen relativ; mert a török két nehezék mákonyit elbir — mellynek huszadrésze a magyart megölné — az erős léles italokhoz szokott kozákok a fojtó savat (acidum nitricum) megisszák, sőt vannak példák, hogy a még életműteleneke nézve is kártekonan ható férjanyt, nagy adagban elbirták lát-szatra egészségök kára nélkül, mind e mellett még is ki állíthatja: hogy a mákony, fojtó savany, és férjany nem mérge? hasonlóképen a borlél is valóságos mérge, habár az embert nem nyomban fosztja is meg drága életétől; így tehát ennek gyökere és tökéletes kiirtása mellett szót nem emelni annyit tenne, mint az elismert tévedésben tovább is maradni, és tudatlan embertársainkat, kik ettől sápadtak, tompaeszüek, gyengék és kedvelenek: lelkiismeret nélkül tovább is ezen lassu méreggel étetni akarni. Ez az oka, hogy sok anya és dajka, csecsemőjét lecsilapítandó, szoptatás előtt borlélit hörpöl: a csecsemő lecsendesedik, elalszik, de nem természet frissítő, hanem a részegség elkábult nehéz álmát alussza, és így anyja tejével szívja be a hajlandóságot, melly egykor vesztét okozza. Hogy pedig mérsékletéről van szó, midőn inkább a gyökere kiirtásról szólni kellene, oka; mert más szesz, de egyszersmind tápláló italoknak mértékletes használatát, a pálinkának pedig mint mérgeknél — azért nem táplálhatónak — egészen kizárását az amerikai mérsékletesség alapszabályai igénylik, hol a nemzet ezen vademberekkint bolondító viznek kártékony használata által 30 év alatt többet vesztett, mint az egész status értékének tömege; mert ugyanis 1828ban 72 millió veder költ el — e szerint ide értvén a gyermek és asszonyokat, minden lakosra 4 veder jutott; — ezen évben 3 millió elázó ismeretes korhely találtott, 30,000 pedig a részegség miatt halt el; az általános itali kiadás 94,495,000 tallerra, azon károkon kívül, mellyek hajótörés, égés, betegség, szóval minden részegítő italok által eredtek, fölment, és így 30 év alatt rendszeren kamatozva 313,740,778 tallérral, — földet, házakat, nádasokat, rabszolgákat sat. ide értvén, többre rugott az egész egyesült status értékének összegénél. — Ha tehát ott segíteni lehetett a részegség veszedelmes hatásán, mennyivel könnyebben sikerülhet ez nálunk, habár a fogyasztási mennyiséget csak a szomorú eredményből tudhatjuk is. Amerikában az 1813dik év volt a pálinkaital forduló pontja, midőn Massachusettsben a legelső mérsékleti egyesület alakult. 1828ig a csak időre és adagra szorított egyetek minden siker nélkül tengtek, és csak annak leforgása után, az igaz emberbarátok 15 évi fáradságukat hasztalannak találván, ezentul

1835ig és mai napig a szeszitalok végképeni szám-üzése által 19 millióból 15 milliót a társulatok tag-jaivá tettek, kik e következő ünnepélyes fogadás szoros megtartására kötelezék magokat.

„Mi alólirtak, tökéletesen meglevén arról gyözö-ve, hogy a szesz italok nem csak szükségtelenek, sőt veszedelmesek és károsak az ember polgári, vallási és társasági érdekeinek, kötelezzük magunkat arra, hogy azokkal többé nem élünk, azokat többé nem árultatjuk, barátainknak, cselédeinknek, szolgálóknak sat. nem adunk, szóval mindent elkövetünk, hogy a szesz italok-kali élés polgártársaink között tökéletesen megszűnjék.“ Igy tehát ha ohajtunk olyan lánchidat, mert hasznos, milyen Amerikában van; miért ne lehetne sőt kelle-ne honunkban szóról szóra átszívároztatni az annyi mil-liókat boldogító fogadási modort, annyival is inkább, mert nincs okunk az ünnepélyes fogadás történhető megszűnése által erkölcsi érzetünk megsértésén annyira félelmesen előre fölajdulni, midőn a házassági egyszersmind szentségi eskü megtörésén, fájdalom, oly ritkán megindulunk! —

Ebeli józansági szövetségek életéről honunkban is, a megtért Amerika példájára reménylhető, és mintegy az emberiség közjára előmozdításának tekintetéből alaposan igényelhető, hogy minden köz-és társulati nagyobb vállalatok a józansági egyletek tagjainak, kikben több kezességre számolhatni, — munkabeli elsőbbséget adandnak, és honunk gözösein a szeszeli életet korlátozandják, miután az amerikai tenger öbleit is jelenleg 500 gözhajónál több, minden borlél nélkül szerencsésen barázdálja, hol 1832-től minden csatorna és vasut, jelesen Bostonban, Lich-fieldben, Ujyorkban, Philadelphiában, Baltimoreban, Oncidaban és Washingtonban minden pálinka nélkül készült, de az Eufrates alatti 625' hosszú, 15' szé-les, és 12' magas, századokkal daczólagut is a nélkül létesült. Ezzel tartoztunk ideiglenesen a B.P.H. 434-dik számának. — x—y.

Vegyes újdonságok.

(Napokban Budapesten azon hír ter-jengett,) miszerint a dunaparti színházban előadás alkalmával egy ember magát a földszinti helyen agyon lötte, a nélkül, hogy valakitől észrevételnek; minek következtében 22 kardalmok rögtön fölmondott. Az egészből azonban csak annyit lehet valóul állítani, miszerint az említett színház csakugyan átkozott gyé-ren látogattatik. —

(A budai irgalmas barátoknál) 1845dik év szeptember 1-jétől egész a jelen idők 2397 be-teg vétetett föl s ápoltatott; ezek között vala 249 evang., 110 reform., 17 egyesült görög, 10 n. e. görög, és 33 zsidó. Meghalt közülök 129.

(A legközelebbi időben) m. Császár Fe-rencz ur elnökléte alatt létesült budai takarékpénztár, folyó évi october elején kezdendi meg mű-ködését.

(Istennek hála,) már a budai rendőrök is at-lítát fognak kapni frakk helyett; így legalább a vi-dékiek ha nem is nyelvükről, de külsejükről bizonyo-san megismerendik és Budánk magyar öltönybe buj-tatott rendőreit. Csak aztán magyar öltöny alatt ma-gyar szív is lakoznék!...

(Napokban Budán) egy nő tetemeit fogták ki a Dunából, melynek nyakára oly erősen volt hurkolva egy zsinag, hogy azt a szerencsétlen áldozat ön maga semmi esetre sem tehető. Szigorú rendőri nyo-mozásnak sikerülend talán a borzasztó gyilkosság cin-kosait fölfedezhetni. Rajta tehát, lankadhatlanul!...

(A „Honde rü“) — mint annak szerkesztője nyilvánítá — jövő évben német nyelven is meg fog jelenni. Fordítását Zerffy ur vállalá el.

(Dobozy Károly népzene-társasága), mely legközelebb Berlinben zengő gyönyörű magyar dallamainkat, minden lépten nyomon kitérő tetszés-nek örvende, s a porosz király figyelmét is — mi-ként a P. Divallap írja — annyira fölidegzette, mi-szerint az potsdami lakóhelyére meghívá a társasá-got, s a néhány óráig tartott estélye mellett kitűnő eréllyel működött bandát számtalan izben kifejezett tetszésnyilatkozványokkal halmozá el.

(A Havy és Szabó) igazgatása alatt legkö-zelebb Triestben működött ének- és zenetársaság szintilyl kitüntetésnek örvende. Működésük alkalmával a ház mindig zsúfolva vala, s annyira megnyerék a közönséget, hogy folyó hó 15dikén rendezett o-lóadásuk alkalmával „csikós“ czimű népeleti mu-tatványt ötször kelle ismételnők. Triestből Velenczébe utazott a társaság, s jelenleg ott működik. — Van e magyar, ki mind ennek szívből nem örvendezne?

(A köztisztelőben álló) derék Pyrker László, érsek spatriarcha, életveszélyes betegség-ben fekszik Carlsbadban. Az orvosoknak egészsége helyreállíthatásához nagyon kevés reményük van.

(Az eperjesi) második félévi vizsgálatok al-kalmával egy névtelen sárosmegyei táblabíró a szegé-nyebb de szorgalmas növendékek számára néhány imakönyvet szíveskedett ajándékozni; miért is az ifju-ság nevében fogadja ezennel a hála legőszintébb nyi-latkozatát.

(Megjelent) s Hartleben C. A.-nál s általa mindon hiteles könyvárusnál kapható: „Hétköznapok. Regény. Irta Jókay Mór.“ Két kötet. Finom velinen s csinos borítékban füzve ára 2 ft. 30 kr. p.p. Az ifju írótolírodalmunk e mezéjén csak jót várhatni.

(Szenté megjelent) „Der Geist unserer Zeit und des wahren Christenthums. Von Joseph Feger, Vice-Rector, Spiritual und Professor im Pressburger Seminar zum heil. Emerich.“ Pozsony, Landes sajtója. 1846. Sdrét 253 lap. — Igen ajánlható könyv! Nagyon tisztelendő s tudós szerzője 110 aphoristicus cikk-ben és toldalokban korunk legfontosabb vallási s egy-házi és socialis kérdéseiről velősen értekezett. Mivel aphoristicus írásmóddal élt, természetesen minden egyes themáról vagy tárgyról nem irt kimerítő rész-letelességgel, de minden cikke gondolatokkal teljes és elmélkedésre ösztönözö.

(Folyó évi július 9kén Bostonban Al-ger és Bomford) öntömühelyükből a legnagyobb ágyu került ki, melyet eddigelé a világ előmutat-hatni képes vala. Súlyja ez ágyunak 25,000 font, hossza 10 láb, s alsóbb körületének átmérője 39 hüvelyk; a golyók, melyekkel megtöltetik, 230 font, a bombák pedig 180 font nehézségűek.

(A francia tudományos academiá-nak) Seguin ur egy oly rendkívüli nagyságu tyuk-tojást mutatott be, melyben még egy más egész to-jás is létezett. Hossza ezen tojásnak 3 és 1/2, vas-tagsága pedig 2 1/4 hüvelyknyi vala.

(Senegalból) 13 benszülött ifju küldetett Pá-risba, hogy ott magukat europailag kiképezvén, visszatértek után vad honfiak között a műveltség sze-liden lángoló szövétnéket terjesszék.

(A prágai csillagász) folyó hó 13kán meg-lehetősen hasonló fényű két napot vett észre az é-gen. Az ál-nap valamivel nyugotra állott az igaz-tól; s még is oly közel voltak egymáshoz, mi-szerint vakító fényük miatt egyiket a másikatól pusztá szemmel semmikép sem leheté megkülönböztetni. A tűnemény csak két percig tartott, s az ál-nap rögtön eltűnt.

K Ü L F Ö L D.

Portugallia. Lisabonból aug. 10röl kelt le-velek szerint az északi tartományokban Don Mi-guel mellett kiütött mozgalmak csakugyan valók. A kormány tudósítást vön, miszerint 30,000 spanyol katonaság közelg a portugál határszélékhez. A mi-guelista mozgalom mindinkább növekszik.

Franciaország. Páris, aug. 19. A kö-vetekkamrájának első működése, mint előrelátni le-hetett, conservatív szellemben ütöttek ki; miből mint-egy száz szónyi ministeri többség merül föl. Az uj-szakosztályok rendszerezésénél az elnökök s titok-nokok választásai szinte mind conservatív szellemben történtek. A kamarák jelenleg a választások vizsgála-tával foglalkoznak; tegnap már 116 választásról téte-telt jelentés; 85 követ minden akadály nélkül előbo-csátattott; 31 követnél az engedelem az illető ada-tok előmutatásig elhalasztott; 40 óvásnál több ér-kezett be egyes választások ellen; azonban közö-lök csak négy vagy öt fog vitatkozás alá kerülni.

A párok tegnap mint status-itélőszék összegyül-tek Laplagne-Barris jelentését meghallgatandók, s elhatározzák Henry Józsefet vádállapotba helyezni.

A király világos rendelete következtében Valé e marschall hideg tetemei az aggvitézek székesegy-házába fognak tétetni.

Mint látszik elhatározottat, miszerint Victoria királynő s Albert herczeg Lajos Fülöp királynál szeptember első napjaiban Eu várkastélyban rövid lá-togatást teendnek.

Cowley lord angol követ, visszahívási iratát a királynak különös audiencián átnyujtá.

Bármily rövid volt légyen is a királynak a kam-rák megnyitásakor tartott beszéde, még is számos commentárok tárgya lön. Az „Epoque“ az említett beszédről következőleg nyilatkozik: „Kiki észreveheti, miszerint a trónbeszéd, kevésbbé kimerítő vala mint egyébkör, s a politikai kérdéseket azon időre halasztá,

mely január elején bizonyára bekövetkezendik. Sen-kinek sem fog eszébe jutnia azt hinni, miszerint a kormány a vitatkozásokat kikerülni, s a kamarák ité-lőtét politikája fölött elhalasztani akarná. A legujabb ülések alig bevezett munkálatai, s a szükségesség, az országgépviselőinek, kik családi érdekektől haza hívatlak, némi nyugalmat engedni, — ezek az o-kok, melyekből eléggé kiviláglik, miért élt légyen a király oly általános kifejezésekkel. A megnyitá-si ülés egy tekintetben különösen kitüntetö ma-gát, mi azon szíves vonzalmat s mély tiszteletet értjük, mely a király fogadtatásakor a gyüleke-zetben nyilvánult. Egyhangulag azon vélemény ur-alg, hogy 1830 óta őszintébb lelkesedés nem mu-tatkozott. 1830ban az előitételek még nem kelet-keztek; 1830ban minden szív a reménynek engedé át magát; ma a béke, rend s jólét a legmerészebb bizodalmat is meghaladák.“ — A „Presse“ a király beszédevel általában megelégedett. Azt találja, mi-szerint abban mindon, mi szükséges, jól megválasztott kifejezésekben kimondatik. Hogy Henry merény-leto csak távolról érintetik, az dicsérendő. Ezzel a ministerium megmutatá, hogy semmi érzelemhivat-kozára nincs szüksége, melynek a politikától a nél-kül istávol kell maradnia. „Örömmel tapasztaljuk, mi-szerint a kormány bizalmat helyez a kamarákban: illy bizosság oly cabinetnek nem roszul áll, mely hat év óta már fönáll, s kész azon pártolást, melyet az új többségben találand, politikája eredménye által igazolni.“

N. Britannia. London, aug. 18. A teg-napi alsóházi ülés fontos vala: Russell lord az „ir fegyverbill“ visszavoná, mely ellen oly erős ki-fogások tétettek; talán mivel különösen O'Connell, ki jelenleg a ministeriummal a legjobb lánban áll, el-lene nyilatkozott. A ministerelnök később a kormány részéről indítványt tön: hogy Irhon számára, hol a bur-gonya, az alsó néposztálynak ezen fő élelmiszere, az idén még kevesbbé sikerült mint tavaly, a szükség el-hárítása végelt, 3 1/2 percenttel kamatozandó s tíz év alatt visszafizetendő 175,000 font sterlingnyi kölcsön szavaztassék; nemkülönbén a sziget szegényebb vi-dékeinek számára 50,000 font st. ajándokot indítvá-nyozott. Ezen összegok a közmunkáknál foglatatosko-dó kenyértelen népesség élelmére fordítassanak. Min-dék javaslat elfogadtatol. Escott kijelenté: misze-rint a legközelebbi napokban kérdést intézend a mi-nisteriumhoz, ha valjon jelenleg, midőn a birodalom több részében éhhaláltól tarthatni, nem jó volna-e az élelmiszerek bevitelét terhelő korlátokat (vagy is a gabonabill három éves ideiglenes változékony-scala-ját) megszüntetni? Russell lord: „Ezen kérdésre már most is felelhetek. A kormány épen nem szán-dékozik a gabonabevitelre vonatkozó törvényeket vál-toztatólag érinteni. Én a gabonatorvényeket minden-korra meghatározottaknak tekintem. (Halljuk!) A minis-ter továbbá az élelemszerek Irhonbai bevitelének el-lenmondott, ha — mint tavaly — a kormány rende-léséből történnék. Ezuttal néhány ir gabonakereskedő levelét olvasá föl, kik azon véleményben vannak, mi-szerint Irhonnak élelemszerekkel ellátása, most biz-vást a kereskedőkre hagyathatik, kik képesek leendnek a kukoricza fontját egy penny-ért adni. William azt mondá, hogy a szükségét szenvedő irnép fölsegé-lésre ne az angol nép adóztassék meg, hanem az ir földesurak. Irhonra nézve egy jól szerkezett szegény-ségi törvény a legjobb segélyszer lenne. Miro La-bouchère azt válaszolá, miszerint az ir földesurak-nak a nélkül is legtöbb tenni valójuk marad, s ama pénzajánlatok csak pótléku tekintetnek; e mellett az ir fölítoknok, az Irhonra vonatkozó további kormány-rendszabályokra utal. Midőn később a ház segedelmi bi-zoltmányá alakult, Bentinck lord a spanyol gyarma-tok s Anglia közötti hajós-társulatokat hozá szöngygre, melynek hanyatlása fölött panaszkodott; de a szöba-hozás eredményre nem vezetett. Végre Hume a Kra-kó s Galiciára vonatkozó levelezések közlését indítvá-nyozá, mi a minapi felsőházi vitához felette hasonló tárgyalásra s eredményre vezetö. — A felsőhá-zban Redesdale lord a legujabb iskolai látogatást Maynoothban, s az ottani kath. papnövelde állapotát hozá szóba. Panaszt emelt, hogy — miként látszik — az ezen intézetre már mult évben meghatározott s oly tetemesen növelt javadalom, az oktatás javitá-sára illetőleg nem fordított, mert például a tanárok díjazására meghatározott 6000 font sterlingből e czél-ra csak 4500 font st. fordítottat sat. Lansdowne marquis fölöttö fájlalá, hogy az ezen iskolai vizs-gálattal megbizott két nemes peer távolléto miatt,

közelebbi fölvilágosítás nem adhatik s így a do-
lognak véget vetettek. Maynoothban jelenleg 522
növények van. —

Közelgő parlamentről beszélnek; a „Standard“
egész bizonyossággal octoberre mondja s pártjává-
lasztóit készülésre inti. „Az okok — mond az emli-
tett lap — miért a ministerek az általános választást
fizettetni akarják, eléggé kézzelfoghatók. Ők félnek
— s pedig nem alap nélkül — nehogy a nép sza-
badkereskedési- s rabszolga-kereskedési politikájukra
vonatközölg bővebb tapasztalásokat tegyen, s az or-
szágot nem csak készületlenül, hanem rosszul is ér-
tositve meglepni kívánják — azon statuseszélyesség
szerint, melyet Sir R. Peel-től öröklöttek; most
tehát a választókön áll ezen csalékony politikát rend-
szerünkben számolni. Igaz, hogy az idő rövid, de
bolcs s eltökélt férfiakra semmi idő sem rövid oly
igazságos ügyben, mely szívükön fekszik. A „Globe“
az itt elsoroltaknak ellenmond.

Tegnap a felsőházban a cukorvám bill
harmadszor fölolvastattat s elfogadtatott.

Walter Scottnak márványszobra Edinburg-
ban aug. 15-én ünnepélyesen fölavatott.

A „Manchester Guardian“ arról értesít, misze-
rint Cobden Parisban utjában meghívást nyert a fran-
cziák királyánál Eu kastélyában ebédelhetni, hol a
királyi család által a legkitünőbb szivességgel fogad-
tatott; Lajos Fulöp ez alkalommal megmutatá, mi-
szerint ő a gabonatorvények elleni társulat eljárásá-
val s a gabonatorvények megszüntetéseért vívott leg-
közelbi csatával tökéletesen ismeretes. — Minthogy
Cobden a manchesteri alsóházi tagságai megvá-
lasztását határozottan visszautasítá, tehát a választók
helyette jelöltökül Bright-ot szemelék ki. Az edin-
burghi választók is Bright-ot akarják, kijelölnek
durhami alsóházi tag.

A „Times“ washingtoni levelezője biztos kut-
föböl merítetnek állítja, miszerint Polk elnök azon
tábornokoknak, kik az amerikai sereget vezérik,
tudtul adá, hogy Mexicóval békét ne kössenek, sem-
mi föltételekbe se bocsátkozzanak, s semmi közhajó-
zást se fogadjanak el, míg Felső- s Alsó-California,
vagy új Mexico tartomány, melynek fővárosa San-
tafé, az alkudozások alapjául nem szolgálend. Ily
körülmények között a brit közbenjáráshoz kevés re-
mény van.

Olaszország. Livornoból erős földrengések-
ről tudósítanak, mely Toscana nagyobb részében el-
terjedt. Pisában a S. Michael egész teteje bedült s
számos ház összeomlott. Luccában szinte elég erős va-
la; Florenczben kisebb mértékben érezék. Annál erő-
sebben dült Volterraban és Marennenben, Lorenzana-
ban számos ember veszté életét. Siramsaban több épü-
let romba dült s mintegy 20 ember lelé benne teme-
tőhelyét. — A hőség s szárazság hallatlan, Trapani,
Marsala, s Girgenti déli partjain viz hiányában minden
elvész; az először említett helyen egy 50 itczés hor-

dócska ivóvíz 3 tari (30 kr. pp.); míg hasonló hor-
dócska asztali bor 16 tari.

Rómából aug. 15-éről kelt tudósítások szerint Pa-
lucci de Calboli marquese forlii prolegátá ne-
veztelett. —

Württemberg. Ulm, aug. 22. Ideje, hogy
önt a már pár év óta készülöben levő eseményről tu-
dósítsam, mely az egész Dunamentének figyelmét
megérdemli; t. i. egy pár hét múlva kísérlet fog té-
tetni innen egyenesen Bécsbe és vissza törtéendő
gőzvonóhajtókázásra. E végből Penn s fia nagyke-
reskedők Grecenichben az ottani hajógyárban egy
vontató gőzöst és két vas teherhajót csináltattak,
melyek alakjukra s építési modorukra nézve egészen
alkalmasok a folyó különféle nehézségeit legyézni.

ÉRTEKEZŐ.

Földünk.

A földgömb, melyen mi szegény halandók já-
runk, kelünk, mely minden munkásságunk létalapja,
mely végre is anyai keblébe fogadja a nagy tervezőt
épen úgy: mint a világhódót, vagy bár mely más je-
lentéktelent; ez a földgömb — mondom — eleitől
fogva dolgot adott a vizsga elméknek azon természeti
jelenetek megfejtesében, melyeknek bámulatossága
vonzó erővel bír, melyeknek nagy részét csupa
jó hitre és hűségre igazának kell elfogadni a
nagy közönségnek, mely tudományos fölszámítások-
kal s tartós huzamu tapasztalati viz-gálódásokkal nem
foglalatoskodik. A politikai tudományok mind mulé-
konysága, mind hiszterúsége sehol inkább föl-
nem tűnik, mint a természetten által kivívott s fölfede-
zett világszerű nagy jelenetek becslésekor, melyek-
nek felséges alkotójához minden lépten nyomon esz-
mei uton visszavezettünk, midőn a halandók mü-
vei töredékeinek, mint magok az illy müvek szer-
zői, s minden becsök és tartósságuk a jelenre és jö-
vőre csak annyiban kimerhető s elhatározható, a men-
nyiben a müvet és müvészt isteni szellem környezé,
s táplálékát az Istenben vetett tántorithatlan hitből
kölsönözi.

Ha a politika a morállal, különösen a keresz-
tény hittudománnyal kezet nem fog, vésteljes mag-
vakat gyűjtöget az a pokol méhében, melyek nagy
robajjal szaggatandják föl majd burkaikat, s mint a
vulcán a földgyomrából kihánják az undok lávafo-
lyadékot, mely a csalfa politika gyárnokait szokta
legelőbb is elseperni minden gyáraikkal s gyártmá-
nyaikkal együtt.

Ismerkedjünk hát meg minél inkább földgömb-
bünkkel, a természet nagy jeleneteivel, melyek
alkotójuknak dicsőségét hirdetik, hol minden föl-
fedezések mellett is igen sok maradt még titokban a
halandók szemei előtt, melyekről bölcs Salamonnal
ma is elmondhatjuk „et gaudebam in eis, et nescie-
bam unde esset, quid quid ibi verum et certum esset.
Dorsum enim habebam ad lumen et ad ea quae illumi-

natur, faciem: unde ipsa facies mea, qua illuminata
cernebam, non illuminabatur.“

Csak a légkört, mely földünket környezi, mely-
ben az él és mozog — vegyük vizsgálat alá — mi
sok titokteljes jelenetekre nem bukkanunk a világos-
zág, színek, hangok, melegség s hidegség sat. okai-
nak fürkészésében, s mi bámulatosok már az eddig
kivívott tapasztalati eredmények is, ha bár a titkok
titkáig még senki föl nem hatott is, ha bár a légkör
magasabb részeiről bizonyossággal majd mit sem tu-
dunk is.

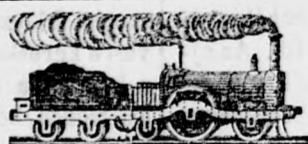
Herschel a kifolyás, Berzelius s mások az
undulatio (habgyürüdzés) útján magyarázgatják a
világosság, melegség, hangterjedés s színválto-
zásoknak törvényeit; — legyen egyik vagy másik
módszer, vagy mind a kettő is egymás mellett meg-
állandó, de oly meglepők a kiszámolások, melyeket
eredménykép előnkbe állítanak a tudomány fölavatottjai,
hogy lehetetlen azok által meg nem illetettünk, s hála-
köszönetet nem szavazunk azok iránt, kik a termé-
szettan fáradszatos buvárai levén, az üres és meddő
szóhalmozatok helyett a régi tapasztalati adatok benső
súlyát ujjabb meg ujjabb adatokkal tetézik. Így Her-
schel kiszámítá, hogy a világosság 41,900 német mért-
földet halad egy másodperc alatt, ellenben a 24 fon-
tos ágyugolyó legerősebben megtöltve is az első má-
sodperc alatt csak 1200 párisi lábat halad, egy geo-
graphiai mértföldben már 22,816 párisi láb van, tehát
796.000 sebesebb a világosság terjedése, mint az ágyu-
golyó haladása: szerinte a legsebesebb madár a föld
kerekségét (5400 □ mf.) három hét alatt repülhetné
körül, a világosságnak elég arra egy másodperc 10ik
része, a mi annyi időbe sem telik, míg a szárnyát föl-
emeli a madár. A nap 20,666.000 mértföldre van tá-
vol földünkötől, mely utat a világosság 8 perc s 13
másodperc alatt tesz meg, midőn az ágyugolyó o-
gyenlő sebességben is 12 év alatt érne oda. Nem tud-
juk, a nap hány millióval nagyobb földünkötől; de hogy
az az erő, mellyel földünket magához huzza, egy föl nem
is osztható kis időperczen hat ki földünkre, bizonyos.
Ha a világosság sugára valamely testen keresztül hat,
az utósónak minden pontja reszketegségekre (vibra-
tiones) jő, melyek rendszeren esnek meg, és időszak
szerint térnek vissza: az oly reszketegségekre már oly
sebesek, hogy 500 billio illy reszketegségekre egy
másodperc sem kell egészen: ezek hatnak idegeink-
re is, és okozzák, hogy a tárgyakat láthatjuk, s a resz-
ketegségekre visszatérte alatt azokat egymástól meg is
különböztetjük, a színeket megismerjük, arra például:
hogy veresnek lássunk valamit, szemidegeink 482, a
sárgára 542, violaszinre 707 billiónyi reszketegsége-
ket állnak ki egy másodperc alatt.

(Folyt. követh.)

Lipthay Sándor vezetése mellett

szerkeszti

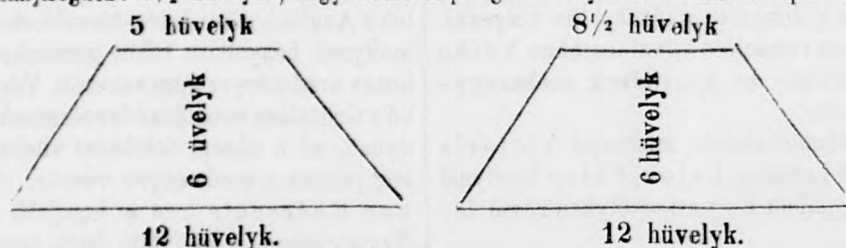
Hlucz Oláh János.

A magyar középponti vaspályához megkivántató tölgyfa-ászkgerendák szállítását illető hirdetmény.

Az alóli igazgatóság a közelebbi s ugyszinte későbbi évekre szükséges tölgy- s fejtölgyfa-keresztgerendákra,
melyeknek hossza 7 1/2 láb, fenéklap szélessége 12 hüvelyk, magassága 6 hüvelyk legyen, s az írásbeli ajánlatokra pedig,
melyekben 5000—30.000 darab mennyiség befoglalathatnak, következő föltételeket alapította meg, u. m.:

1sz r A fölszínnek, melyre a kerékvas fektetetik, oly simaszögletesre kifaragottnak kell lenni, hogy egy ötöd-
részt a szállítandó mennyiségnek: 8 1/2 hüvelyk-, négy ötöd része pedig 5 hüvelyk tiszta fölszínét képezze.

2szor. A gerendának a fölszínén egyenesen kell feküdni.
3szor. Az írásbeli ajánlatok Ujfalu- (a határ-szélnél) Pozsony-, Cseklész-, Diószeg-, Sellye-, Érsekújvár-, Kőböl-
kút-, Párkány és Nagy-Marosi szállítóhelyekre utasítandók, a hova a keresztgerendák szabadon letétehetnek.

4szor. Az ajánlatokhoz az egyezési öszvegtől 10% nyi bánatpénz készpénzben, vagy ausztriai statuspapirosokban, a
napifolyam szerint, csatlándók.

5szor. A különleges föltételek az igazgatóságnál megtekinthetők.
Pozsony augusztus tjén 1846.

A magyar középponti vasut igazgatósága. (5—6)

Ajánlkozás gazdasszonyi állomásra.

Egy nemesi családból származott özvegy nő, ki magyarul s németül egyformán beszél, minden asszonyi munkában, főzés-
ben, sütésben s varrásban jártas, egy közép- vagy főnemesi,
grófi vagy főpapi háznál alkalmaztatni ohajt. Ez ügyben bővebb
értesítést ad Jós a ügyvéd ur Pesten, mázsa-utczai Wieser-
ház második emeletében. Erkölcösös. jámbor magaviseletét s
jeles tulajdonait tanusító bizonyítványai itt szerkesztőségünk-
ben megtekinthetők. (1—3)

Alulírtnak legfelsőbb engedelemmel Pesten főnálló

Fi-nevelő-intézete

célszerű laknagyoibbitása és egyéb belsejkezetét illető kényel-
mi intézkedések által, a jövő iskolai év beállításával, az az folyó
évi october 1-től kezdve, még néhány növendékek fölvetelére
alkalmassá tétetett.

Azon t. cz. szülék és gyámok, kik ez intézetet bizalmukkal
megtisztelni szándékoznak, kéretnek azt mihez tartás végett
september 20-káig alulírttal tudatni.

A fölvetel föltételei és a nevelési rendszer iránt bővebb
tudósítást ad

Mutschenbacher Alajos,

a főnnevezett intézet tulajdonosa,

Pesten a zöldfa- és kalap-utca szögletén

276-dik számú K ö v é r - f é l e házban. (4)